

Література:

1. Геєць В. Цінова конкурентоспроможність чи цінова стабільність: дуалізм політики економічного зростання / Геєць В. // Економіка і прогнозування. — 2005. — № 4. — С.9-31.
2. Инфляция в СССР: оценки и мнения [Электронный ресурс] / Журнал «Власть» №4 (4) від 29.01.1990. — Режим доступу: www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=265827
3. Кириченко В. Досвід реалізації програм економічної та валютно-фінансової стабілізації в Латинській Америці: висновки для України / Кириченко В. // Економіка України. — 2001. — №8. — С.66-71.
4. Лукинов І. Інфляційна політика, її руйнівні наслідки і шляхи їх подолання / Лукинов І. // Економіка України. — 1994. — №1. — С.3-14.
5. Тимофеев В. До питання антиінфляційного оподаткування і регулювання цін в умовах ринкових відносин / Тимофеев В. // Економіка України. -1993. — №1. — С.37-45.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики. — Режим доступу: ukrstat.gov.ua.

УДК 336.717

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ЙОГО РОЛЬ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

Горобінська І.В.,
Пухова М.В.

Дана стаття містить розгляд питань стосовно функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а саме: його правовий статус, історію виникнення, джерела фінансування та напрямки діяльності. Існують певні проблеми діяльності Фонду, серед них: недостатність капіталу для виплати гарантованих сум, відсутність можливості вкладення в більш прибуткові цінні папери, обов'язковість сплати учасниками Фонду рівних внесків, незалежно від ризиковості їх діяльності. Вирішення цих проблем стає нагальним питанням для держави, оскільки без підтримки банківського сектору не буде і стійкої опори для функціонування країни.

This article contains questions about functioning of Fund Deposit Guarantee of individuals, namely: its legal status, a history of foundation, funding sources and its activities. There are some problems in its work, such as: lack of the capital for payment of guaranteed amounts, an absence of the opportunity to invest in more profitable projects, the existence of the equal payments obligation for all participants regardless of the risks of their activities. The solution of these problems is really significant for our state, because without powerful bank basis, there is no opportunities for development our country.

Постановка проблеми. Сьогодення вимагає чіткої та налагодженої роботи всіх елементів єдиної системи, яка складає державний апарат. Надзвичайно важливо забезпечити максимальний захист своїх громадян від втрати заощаджених коштів, особливо в період економічної кризи. Необхідною складовою цієї структури слугує Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Саме він є опорою довіри до банківської системи. Окрім цього, сприяння мобілізації заощаджень має важливе значення для заохочення реальних інвестицій в економіку. Проблема створення такого ефективного функціонуючого органу, який би сприяв регулюванню ризиків депозитних операцій банків, потребує нагального вирішення в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми створення стабільної системи гарантування вкладів населення та розробки заходів стосовно її вдосконалення висвітлювалися у роботах О. Бакуна, Н. Бондара, Н. Бицької, С. Власовича, О. Заруцької, Т. Смовженко, С. Тигіпка, Р. Тиркала, Н. Уманціва.

Виділення невирішених питань. Нагальною проблемою, що потребує вирішення залишається обов'язкова та безальтернативна участь банків у Фонді гарантування вкладів, що веде до порушення прав банківських установ. Вирішення даного питання створило б умови для більш самостійної роботи даних установ. Окрім цього, діюча в нашій державі система гарантування вкладів не пристосована до ринкових умов, що провокує за собою створення неорганізованої системи, в якій всі банки сплачують однакові внески. Вирішення даної проблеми допомогло б розробити спеціальні норми згідно з рівнем ризику втрати депозиту та сплати збільшеної суми внеску.

Постановка завдання. Основними завданнями даної роботи є дослідження створення та оцінка ефективності функціонування ФГВФО, аналіз доцільності діяльності даного фонду та обґрунтування пропозицій щодо її удосконалення. Окрім цього, визначаються проблеми та перспективи розвитку фондів страхування вкладів фізичних осіб.

Викладення основного матеріалу. Довіра до банківського сектора була підірвана у 2008 році, коли на Україну нахлинула світова економічна криза, яка поширилася не тільки на економіку нашої країни, але й підірвала слабо функціонуючу соціальну систему, і ще раз довела і підтвердила недосконалість та недорозвиненість апарату управління. Поновлення довіри до банківського сектора є актуальним питанням, вирішення якого залежить і від ефективності системи гарантування вкладів та забезпечення державного захисту цієї сфери. У 1996 році Національний банк розробив та ввів у дію «Тимчасовий порядок формування комерційними банками фонду страхування вкладів фізичних осіб». Створення Фонду відбувалося шляхом придбання банками ОВДП (на суму, достатню для відшкодування вкладів фізичних осіб) і передавання їх на зберігання НБУ (ОВДП блокувалися на окремих рахунках у Депозитарії НБУ). У разі ліквідації банку передбачалося, що Національний банк розблокує державні цінні папери та, використовуючи кошти від їх реалізації, надасть відшкодування вкладникам. За допомогою Указу Президента «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб — вкладників комерційних банків» № 996/98 від 10 вересня 1998 року [1] в Україні було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Таким чином, Фонд гарантував виплату вкладникам їхніх вкладів та відсотків на момент настання недоступності вкладів. Спочатку розмір відшкодування не перевищував 50 тис. грн., а у жовтні 2008 року Верховна Рада України, затвердивши антикризові заходи, збільшила цей розмір до 150 тис. грн. по вкладах у кожному із таких банків.

Фонд є державною спеціалізованою установою та виконує функції управління в сфері гарантування вкладів фізичних осіб. Він володіє відокремленим майном та має статус юридичної особи. Фонд є самостійною економічною установою та не має на меті одержання прибутку. Об'єктом гарантування виступають вклади фізичних осіб у національній та іноземних валютах та відсотки, що на них нараховані, розміщені на іменних рахунках у банку — учасникові Фонду чи залучені банком у формі емітованих ощадних сертифікатів. Причому відшкодування вкладів у іноземній валюті здійснюється в національній [2]. Основними напрямками діяльності даної установи є захист вкладників в разі ліквідації банківської установи; сприяння довіри населення до банківського сектору економіки; підвищення кількості заощаджень через гарантування повернення вкладів. Виплати Фондом гарантованої суми здійснюється за допомогою банків-агентів від 3 до 6 місяців з дня недоступності вкладів, строк позовної давності по вкладах становить до 3-ох років. Учасниками ФГВФО є банки-юридичні особи, що зареєстровані в Державному реєстрі банків та мають ліцензію на здійснення банківської діяльності. Джерела фінансування ФГВФО наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Джерела фінансування ФГВФО

Банки – (тимчасові) учасники Фонду	Початкові збори	При першому отриманні ліцензії банки сплачують 1% реєстрованого статутного капіталу
	Регулярні збори	Нараховуються та сплачуються двічі на рік (червень та грудень) у розмірі 0,25% загальної суми вкладів
	Спеціальні збори	В разі потреби, Фонд вимагає сплати, але в не більшому розмірі від річних регулярних зборів
	Пеня	В разі несвоечасного або неповного перерахування зборів сплачується подвійна облікова ставка НБУ від розміру не перерахованої суми за кожний день прострочення
НБУ	Одноразовий внесок	При заснуванні Фонду сплачено 20 млн. грн.
	Кредити	Під заставу цінних паперів надаються кредити за ціною, не меншою від індексу інфляції, строком на 5 років
	Доходи з депозитів	Доходи з депозитів, що розміщені Фондом в НБУ
КМУ	Кредити	Надаються в грошовій формі або як державні цінні папери, при цьому ліміт на кредитування в наступному році визначається в 10-кратному розмірі зборів банків-учасників за перше півріччя поточного року
Банки та іноземні кредитори	Кредити	Кредит під заставу цінних паперів надається згідно індивідуальних домовленостей

Учасники Фонду — новостворені банки зобов'язані сплатити 1% зареєстрованого статутного капіталу. Подальші виплати складають регулярні збори, що сплачуються двічі на рік у розмірі 0,25% від загальної суми вкладів. Якщо виникає ситуація, коли недостатній розмір поточних доходів Фонду, то він призначає спеціальні збори. При несвоєчасній сплаті зборів нараховується пеня. НБУ робить вклад при заснуванні у розмірі 20 млн. грн. Ще одним джерелом надходжень є кредити від НБУ та Кабінету Міністрів України, але вони застосовують при вичерпанні інших джерел. Також можливий варіант кредитування з боку іноземних кредиторів [3].

Загальна картина функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб доводить доцільність його створення, позитивний вплив на зростання залучених ресурсів банківської системи у формі депозитів та важливість достатнього його фінансування в нашій державі. Але на разі існує чимало проблем, що створюють труднощі не лише для даної установи, але й пересічних вкладників.

По-перше, недостатність капіталу для виплати гарантованих сум вкладникам. Дане питання є досить складним для опрацювання, оскільки ще не має законодавчо розробленого рівня для накопичення капіталу [4]. В порівнянні із зарубіжними країнами суми гарантування можливих втрат за депозитними вкладками фізичних осіб є низькими. Наприклад, у досить розвинених країнах, таких як Франція, Італія відсоток накопичення капіталу складає від 0,5 до 1,25%. А якщо брати країни з перехідної економікою, то тут цей рівень вищий і складає приблизно від 3 до 5%. Якщо говорити про Україну, то у 2002 році було накопичено близько 107 млн. грн., що покривали 0,9% всіх депозитів фізичних осіб, зареєстрованих у банках. В подальшій роботі Фонду намітилися позитивні зміни, а саме: фінансові ресурси, що були акумульовані Фондом на кінець 2007 року склали 1335 млн. грн., тобто збільшилися у 5,5 разів порівняно з 2004 роком (242,78 млн. грн.) та майже у 17,2 рази порівняно з 2001 роком (77,8 млн. грн.). Тобто на 2007 рік у відсотковому відношенні дана сума складала 11,2%. Це надзвичайно високий показник, але дану цифру підірвала економічна криза. А тому рівень 5-7% (приблизно 237,78 млн. грн.) буде прийнятним для банківського сектору, що дасть змогу в деякій мірі зреагувати на можливе погіршення економічної ситуації в Україні. Можливим варіантом вирішення даного питання є запровадження різного розміру початкових внесків шляхом поділу банків на ризикові та неризикові. Вирішення даної проблеми забезпечується за допомогою рейтингування за системою CAMELS, яка використовується для оцінки банків, включаючи НБУ. Дана система дає оцінку від 1 до 5, де 1 — найкращий (з найменшим рівнем ризику), а 5 — найгірший (найвищий рівень ризику). А тому доцільним буде запровадження для нестабільних банків ставки регулярних зборів у розмірі 0,5-1%, що буде гарантією виплат при веденні ризикової діяльності, а для «найкращих» — старому рівні.

По-друге, ефективність розміщення коштів Фонду. Проблема полягає у тому, що йому дозволено вкладати кошти лише в державні цінні папери, які на даний момент не є достатньо прибутковими, а більше ризиковими [5]. Якщо в грудні 2009 року дохідність ОВДП становила 24,9%, в березні 2010 року не більше 13-14%, то в жовтні 2010 року — 10%. За наявної розбалансованості в державному управлінні вкладення коштів в державні цінні папери призводить до отримання низьких відсотків та складності повернення коштів в разі виникнення різкої нестабільності. Доцільним було б надання права вкладення коштів в інші більш прибуткові активи, наприклад, «Укртелеком» або «Укрзалізниця», де дохідність становить близько 17%.

По-третє, вирішення соціальних проблем та формування цілісної державної системи захисту. Щодо розв'язання цього питання пропонується запровадження системи гарантування вкладів, що побудована на декількох рівнях, тобто сума депозиту, що має незначні розміри виплачується першочергово та повністю, а більша сума вкладу виплачується не повністю, а скажімо 80 або 90%. Дане перетворення дасть змогу захистити найвразливіші верстви населення, оскільки суми їх депозитів незначні, і в той же час дозволить залучити значні заощадження, оскільки вкладники повинні будуть детальніше слідкувати за діяльністю банку та за його надійністю.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, питання ефективного функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб є одним з першочергових, адже без стабільної грошово-кредитної політики, підтримки банківського сектору не буде і стійкої опори для функціонування країни. Першочерговими заходами мають стати зміцнення фінансової системи, посилення рівня захисту заощаджень населення та створення комплексної державної програми гарантування вкладів разом з удосконаленням чинного законодавства в цій сфері. Це дасть змогу повернути довіру населення до банківської системи, залучити значні фінансові ресурси громадян в офіційно діючі фінансово-кредитні установи та забезпечити розвиток реального сектора економіки.

Література

1. Указ Президента України «Про заходи щодо зміцнення банківської системи України та підвищення її ролі у процесах економічних перетворень» від 14.07.2000 № 891/2000 // Офіційний Вісник України. — 2000. — № 29 від 04.08.2000.
2. Положення «Про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладями фізичних осіб», затверджене рішенням адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 12.02.2002 № 2 (із змінами та доповненнями) // Офіційний Вісник України. — 2002. — № 11. — С.546.
3. Положення «Про порядок нарахування і сплати зборів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб», затверджене рішенням адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 14.01.2000 № 1 // Офіційний Вісник України. — 2002. — № 7. — С.304.
4. Тигіпко С. Система гарантування вкладів в Україні: сучасний стан і перспективні напрями розвитку / Тигіпко С. // Вісник НБУ. — 2004. — № 8. — С.4-5.
5. Бакун О. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. Хроніка VII Всеукраїнської науково-практичної конференції / Бакун О. // Вісник НБУ. — 2005. — № 1. — С.45-49.

УДК 369.01

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ЯК ГОЛОВНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ПІДВИЩЕННЯ ДОБРОБУТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Гуцалюк О.І.,
Король Н.Г.

У статті розглянуто сутність та значення соціального захисту населення, пріоритетні напрямки забезпечення гідного рівня життя населення в умовах посилення економічної інтеграції.

Essence and value of social defence of population is considered in the article, priority directions of providing of deserving standard of living of population in the conditions of strengthening of economic integration.

Постановка проблеми: В посилення глобалізації економічних зв'язків українського суспільства особливого значення набуває вирішення проблем соціального захисту населення, що обумовлено конституційним правом громадян України. Проблема соціального захисту була актуальною як в минулі роки так і залишається повністю невирішеною сьогодні. Першочерговими завданнями, які стоять перед Україною є побудова такої соціально орієнтованої економіки, яка б забезпечувала гідний рівень соціального захисту відповідно до європейських стандартів якості життя та підвищувала добробут українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Теоретико-методологічні, методичні, прикладні питання багатоаспектних проблем соціального захисту населення та підвищення його ефективності були і залишаються предметом і об'єктом наукових досліджень. Різні аспекти економічних проблем соціального захисту та управління ним досліджували вчені: Богиня Д.П., Бондар І.К., Гнибіденко І.Ф., Лагутін В.Д., Лібанова Е.М., Мандибура В.О., Новікова О.Ф., Новіков В.М., Онікієнко В.В. Борецька Н.П., Вовканич С.Й., Заяць Т.А., Козоріз М.А., Копистянська Х.Р., Краснов Ю.М., та інші.

Виділення невирішених питань: Враховуючи те, що останнім часом проблеми соціального захисту населення привертають увагу різних фахівців та експертів з соціальних питань, на сьогодні системний аналіз цієї сфери відсутній. Причиною цього виступають чинники як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Негативну роль відіграє і відсутність доступного банку відповідної соціальної та соціально-економічної і соціологічної інформації.

Постановка завдання: Актуальність дослідження визначається об'єктивно високою соціально-економічною значущістю ролі соціального захисту в умовах ринкової трансформації економіки країни та недостатнім науково-теоретичним обґрунтуванням цієї проблеми. Основними завданнями щодо дослідження сутності проблеми є: аналіз поняття «соціальний захист населення», визначення провідних соціально-економічних чинників рівня життя населення, оцінка тенденції розвитку соціального захисту населення в умовах економічної інтеграції, обґрунтування перспективи, етапи поліпшення соціального захисту на-